

NÁRODOPISNÝ VĚSTNÍK ČESKOSLOVANSKÝ JAKO TISKOVÁ PLATFORMA NÁRODOPISNÉ SPOLEČNOSTI ČESKOSLOVANSKÉ A NÁSTUPNICKÝCH ORGANIZACÍ

MIROSLAV VÁLKA

Národopisný věstník českoslovanský (Czech-Slavic Ethnographic Bulletin) as publication platform of the Czech-Slavic Ethnographic Society and the successor organizations

Abstract: The article deals with the circumstances of founding, subsequent development and the most important characteristics of the Národopisný věstník českoslovanský (founded in 1906). It also describes and analyses the institutional and social-political context of the important milestones in the history of this periodical that belongs to the oldest scientific journals in Central Europe focused on history, linguistics and cultural history. The text also deals with the influence of important scientists who had in the past (for example as redactors) given shape to the journal. The final part of the study analyses the present state of the journal and sketches the possibilities of its further development.

Key words: Národopisný věstník českoslovanský, Národopisný věstník českoslovanský, Národopisný věstník [Czech-Slavic Ethnographic Bulletin], Česká národopisná společnost – [Czech-Slavic Ethnographic Society].

Jeden z obligátních způsobů vzniku oborových časopisů souvisel se skutečností, že se staly publikační platformou Národopisných společností, které se konstituovaly na konci 19. století v řadě zemí středoevropského prostoru. Vznikl tak polský *Lud*, tiskový orgán Polské národopisné společnosti (Polskie Towarzystwo Ludoznawcze) ustavené ve Lvově 1895. Také ústřední rakouský oborový časopis *Zeitschrift für österreichische Volkskunde* byl spojen se Společností pro rakouský národopis (Verein für österreichische Volkskunde) založenou ve Vídni 1894 (Lozoviuk 2005: 14). Ale mohlo tomu být i jinak (Brouček 1979).

V českých zemích lze za nejstarší oborové periodikum považovat *Časopis muzejního spolku olomouckého* (vydáván od 1884), ale ten měl jen regionální platnost

a navíc národopisná tematika tu stála vedle tematiky archeologické a historické (Rousová 1966). Stejný profil měla některá další muzejní periodika, národopisné příspěvky o lidové kultuře českého etnika však otiskovaly také časopisy, které vydávaly příbuzné obory (Smrčka 2007a), nebo národně orientované společenské listy, jako byly *Květy*, *Světozor* a *Zlatá Praha* (Malacká 2009). Ústředním oborovým časopisem s celonárodním dosahem se stal až *Český lid* založený roku 1891 kulturním historikem Čeňkem Zibrtem a prehistorikem Luborem Niederlem. Oba se angažovali v národopisném dění konce 19. století, okolnosti vzniku i koncepce časopisu jsou dostatečně známy z odborné literatury (Secká – Woitsch 2008) a jeho obsahové zaměření vyplývá ze zpracovaných bibliografií (Kunz 1960; Novotný a kol. 2008).

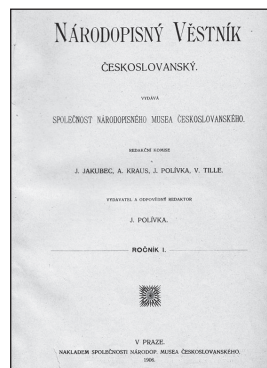
V roce 1891 byla založena také Národopisná společnost československá (dále zkracováno na čsl.), mezi jejíž hlavní úkoly patřilo organizování Národopisné výstavy československé, založení Národopisného muzea čsl. a příprava encyklopedie československého lidu (Kovář 1897a; Brouček 1984). V časové posloupnosti 90. let 19. století se jí tyto závažné úkoly podařilo plnit. Jak v souvislosti s přípravou Národopisné výstavy, tak po založení Národopisného muzea došlo k vydávání spolkových periodik – *Věstníku Národopisné výstavy československé* a *Věstníku Národopisného muzea československého* (od roku 1896), ale ta neměla vědecký charakter.

Protože přímo ve stanovách Národopisné společnosti čsl. bylo zahrnuto vydávání časopisu a odborných spisů, snažilo se vedení Společnosti tento požadavek různými cestami realizovat. Úsilí o spojení s *Českým lidem* se ukázalo z hlediska vydavatele časopisu jako neprůchodné (Smrčka 2006: 6), proto začala Společnost vydávat od roku 1897 vlastní periodikum *Národopisný sborník československý*, za redaktorství univerzitního profesora, filologa Františka Pastrnka. Jeho hlavním spolupracovníkem byl docent kulturních dějin Emanuel Kovář. V pozdějších letech v redakčním komitétu časopisu zasedli Adolf Černý, Arnošt Kraus, Jan Máchal, Jindřich Matiegka, Lubor Niederle, Jiří Polívka a Josef Zubatý, kteří garantovali vědecké renomé časopisu, na rozdíl od dále paralelně vydávaného *Věstníku Národopisného muzea československého*, orientovaného na problematiku muzejnickou a směřující k popularizaci oboru. Čtenáři byli se záměry redakce a zaměřením nového vědeckého periodika seznámeni v prvním čísle E. Kovářem: „*Národopisný sborník Československý má vedle rozprav samostatných obsahovati kritiku a bibliografii prací z oboru národopisu československého; rovněž však základem každé moderní vědy jest srovnávání, tedy se bude přihlížeti i k látkám, jež mají nějaký vztah k našemu národopisu a které tedy při srovnávání s našimi zjevy jest v úvahu bráti.*“ (Kovář 1897b: 71)

Vzhledem k situaci, kdy v grémiích obou základních oborových podniků – v Národopisném muzeu čsl. a v Národopisné společnosti čsl. zasedali stejní lidé a navíc se Společnost potýkala s finančními problémy, objevily se snahy po jejich spojení, které vyústily ve změnu stanov Národopisné společnosti¹ a ke sloučení obou

¹ Národopisná společnost čsl. se změnila na *Společnost Národopisného muzea československého*.

korporací s dopadem do publikačních aktivit. Fúzí dvou starších periodik – *Věstníku Národopisného muzea čsl.* a *Národopisného sborníku čsl.* – vzniká nový, plnohodnotný vědecký časopis, *Národopisný věstník československý*, jehož první číslo vyšlo roku 1906 pod redakcí univerzitního profesora, folkloristy J. Polívky. V jeho redakční radě (komisi) zasedli Jan Jakubec, A. Kraus a Václav Tille. Aktuální cíle časopisu nastínil v úvodníku V. Tille. Zdůraznil, že je třeba provést kritickou revizi celé národopisné práce 19. století a prosazovat „vědeckou lidopisnou činnost“. Vedle kontaktů s cizinou se mu jako nutnost jevily přehledy národopisné činnosti slovanského i západního světa. Vydávání časopisu dal také do souvislosti s přípravou vydání *České vlastivědy*, národopisné encyklopedie (Tille 1906).

Uvedené snahy se však u členské základny nesetkaly s úplně kladným ohlasem. Proto své cíle redakce musela vysvětlovat: „Členstvu Společnosti Národopisného muzea Československého, pro něž předem list určen, bude se ve *Věstníku Národopisném* dostávat monografií z oboru české lidovědy, jaké podával *Národopisný Sborník* i pravidelných informací (zjm. bibliografie, referátů literárních) o postupu vědecké práce národopisné v Čechách, v Slovanstvu i v cizině i zpráv o národopisné činnosti českých i cizích museí, jak je již přinášel své doby *Věstník Národopisného muzea*.“ (Zprávy 1906: 30)

Hlavní redaktor *Národopisného věstníku čsl.* se snažil dát staronovému periodiku vědecké renomé uveřejňováním studií, které posouvaly vývoj odboru kupředu, ale vedle toho i kratších příspěvků zpravodajského charakteru, jak je patrné z názvů jednotlivých rubrik: *Články*, *Posudky*, *Různé zprávy z ruchu národopisného*, *Drobné zprávy národopisné*, *Zprávy o museích a společnostech národopisných*. Recenzováním zahraniční literatury slovanské i západní umožnil čtenářům rozhled po evropské národopisné produkci.

Do *Národopisného věstníku čsl.* přispívali renomovaní autoři spojení s akademickým prostředím a zároveň i se Společností (Václav Flajšhans, L. Niederle, V. Tille, J. Polívka, Josef Páta, Stanislav Souček). Z mladší generace to byli Jiří Horák a Karel Chotek, který zde v roce 1915 otiskl programový text jak dále postupovat při zpracování plánovaného encyklopedického díla o českém lidu² (Chotek 1915). Vydávání časopisu pokračovalo i přes válečná léta 1914–1918, kdy bylo zastaveno vydávání *Českého lidu*, takže do jeho obnovení v roce 1924 byl *Věstník* našim jediným ústředním oborovým listem. Časopis měl sice užší autorskou základnu než *Český lid*, ale jeho obsah vykazuje zájem o teorii a metodologii oboru a inspiraci soudobými

² Shromáždění materiálu formou regionálních monografií se realizovalo až po skončení první světové války už v nových společenských podmínkách samostatné první Československé republiky.

evropskými vývojovými trendy. Náklad se odvíjel od členské základny Společnosti: v roce 1918, kdy měla 1 150 členů, dosáhl 1 500 kusů (Smrčka 2007b).

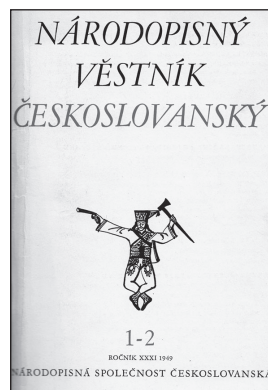
V roce 1922 se Společnost vrátila ke svému původnímu názvu *Národopisná společnost československá* a po převedení Národopisného muzea do struktury Národního muzea se mohla zaměřit na vědeckovýzkumnou práci a na publikační aktivity. Aktuálním úkolem byla realizace národopisné encyklopedie, proto v souvislosti s její přípravou se v letech 1924–1927 konaly národopisné sjezdy a kurzy, které měly vychovat spolupracovníky z řad laické veřejnosti. K národopisnému sjezdu v roce 1924 časopis vydal zvláštní svazek *Úkoly a cíle národopisu československého*. Navíc v době, kdy Český lid nevycházel, se objevuje snaha o zastoupení jeho role spoluprací s regionálními pracovníky, jejímž výrazem se stalo zavedení rubriky praktického národopisu. Josef František Svoboda navrhl ještě zpracování a publikování soupisu památek lidové kultury v českých muzeích.

Ekonomické problémy 30. let 20. století vedly bohužel k útlumu vydavatelských aktivit Společnosti, takže časopis v druhé polovině třicátých let vycházel jen nepravidelně. Vzniklá situace souvisí s celkovou stagnací činnosti Národopisné společnosti (Smrčka 1996: 21). Obava ze ztráty vědeckého renomé časopisu spojeného s redaktorstvím J. Polívky způsobila, že Polívkova snaha odejít už po roce 1918 z redakce a předat ji mladším spolupracovníkům – od roku 1917 působili v redakci J. Horák a K. Chotek – nebyla stále akceptována. V dopise datovaném 23. srpna 1931 si J. Polívka stěžoval L. Niederlemu, že nemá žádný podíl na řízení časopisu, a proto žádá, aby jeho jméno bylo z titulního listu zcela vyškrtnuto. Nakonec situace byla vyřešena úpravou obálky ve znění, že Věstník „za hlavního spolupracovníctví Jiřího Polívky řídí Jiří Horák“ (Smrčka 2006: 12). I když jen titulární funkce, byla pro Společnost důležitá, protože J. Polívka představoval nepochybnou autoritu nejen v domácím prostředí, ale i v zahraničí (Horák 1958). Časopis spojoval Národopisnou společnost s evropskými oborovými institucemi a oficiálně reprezentoval za hranicemi jak Společnost, tak celou českou národopisnou vědu. Poté, co časopis přestal od roku 1940 vycházet, došlo ke ztrátě této důležité integrující funkce. Situaci objasňují slova redakce: „*Národopisná společnost československá prožila v posledních letech období nezaviněné hmotné tísně, která těžce postihla zejména činnost publikační. Z důvodů úsporných bylo nezbytně třeba omezit, pokud možno nejvíce, vydavatelský program, a to nejen pokud šlo o díla knižní, ale také o náš časopis, o Národopisný věstník, který si prodlením let získal důležité místo v souboru našich vědeckých revuí a dosáhl vynikající úrovně odborné.*“ (Veselská 2008: 25)

Časový hiát, vzniklý ve vydávání časopisu během válečné a poválečné doby, tj. v letech 1940–1947, překlenuli jeho redaktori J. Horák s K. Chotkem třicátým ročníkem. Uvedením jména J. Polívky na titulní straně – *zakladatel Jiří Polívka* – se časopis znovu přihlásil ke svému prvnímu redaktorovi, ale aktuální informace o směřování periodika v poválečné době absentují. Celý ročník demonstruje jakousi bezradnost a neutěšený stav publikováním prací hlásících se svým vznikem zčásti

ještě do třicátých let. Situaci jen vysvětluje text na vloženém letáku, který konstatuje, že Národopisná společnost byla v době protektorátu vážně ohrožena, proto ustoupila z veřejného života a přerušila vydávání Národopisného věstníku. Pokračování vydavatelské práce mělo následovat, jak bude uvolňován papír. „*Vedle toho vyjde počátkem roku 1948 nový Národopisný věstník československý, který se obsahově vrátí k původnímu programu, jak byl veden prof. J. Polívkou.*“ (Veselská 2008: 25)

Obrat k lepšímu nastává na přelomu čtyřicátých a padesátých let, kdy se odpovědnou redaktorkou stává Drahomíra Stránská, i když jako hlavní redaktori jsou stále uvedeni J. Horák a K. Chotek. V nově ustavené redakční radě zasedli čeští a slovenští etnografové a folkloristé spojení s univerzitní sférou: Rudolf Bednárik, Andrej Melicherčík, Vilém Pražák, Antonín Václavík a Josef Voráček. Redakce uveřejnila programové prohlášení, kde prezentovala své cíle v návaznosti na nové společenské poměry poválečného Československa. Za základ vědecké práce vytyčila důkladné poznání lidu a kultury nejen rolníků, ale také dělníků, horníků a jiných zaměstnání. Protože při formování společnosti a kultury je základním činitelem hospodářství, chtěl si časopis více než dosud všimnout otázek hospodářských v souvislosti s vývojem života a kultury. Důraz redakce položila rovněž na historický přístup: „*Národopis jako věda historická nespouští se zřetele stanovisko vývoje a poznání historie u každého jevu pokládá za požadavek samozřejmý.*“ (Redakce 1949/1950: 1)

V souvislosti s pozicemi folkloristického výzkumu, reprezentovaného bývalými redaktory J. Polívkou, V. Tillem a J. Horákem, se mezi úkoly časopisu objevuje požadavek sběru lidové tvorby a publikování vědeckých rozprav z této oblasti národopisného bádání, které měly mít syntetizující charakter. Nezbytná se jevila spolupráce se zahraničím, hlavně se zeměmi slovenskými a lidově demokratickými, ať už sousedními, nebo vzdálenými. Nová redakce se obracela také k oblasti etnografického muzejnictví, kde nabízela pomoc při vytváření nových expozic, aby splňovaly náročná kritéria vědeckého poznání.

Uvedený program, který si redakce pod vedením D. Stránské stanovila, se musel podřídit nové ideologii, prosazované vládnoucí stranou ve všech sférách vědecké práce (Bahenský 2000). Ta se nevyhnula ani periodiku Národopisné společnosti čsl. Nakonec ani redakce svůj program nemohla realizovat, protože vydávání časopisu bylo vážně ohroženo. Ideologická indoktrinace oboru se v časopisu projevila hned v následujícím ročníku 32 (1951) úvodním článkem, v němž Otakar Nahodil prezentoval názory klasiků marxismu-leninismu na otázky dějin prvobytné společnosti. Mezi recenzovanými publikacemi se objevilo také Nahodilovo dílo *Sovětský národopis a jeho pokroková úloha*. Protože uvedený ročník byl věnován jubileu univerzitního

profesora K. Chotka, vědecké dílo jubilanta zhodnotil literární historik Albert Pražák a jeho činnost na půdě Národopisné společnosti čsl. přiblížil V. Pražák. Cizokrajnou etnografií ve Věstníku zastupují dva Nahodilovy příspěvky, které se zabývaly kultem medvěda a náboženskými představami národností severní Eurasie. Vedle toho ročník přináší kvalitní studie D. Stránské z oblasti lidového oděvu či lidového nábytku, nebo Heleny Johnové k problematice tradičního bydlení v jihovalašských obcích. Informacemi o dění v zahraničí (SSSR, NDR) nebo doma (Národopisná společnost čsl., Strážnice, výstavy, vysokoškolská výuka) plnil časopis své základní informační poslání, které si také předsevzal.

Práce hlavní redaktorky D. Stránské a redakční rady už následujícím ročníkem Národopisného věstníku čsl. skončila. Vydávání časopisu bylo zastaveno výnosem Ministerstva kultury ČSR z roku 1953 vzhledem k tomu, že „*tehdejší kabinet národopisu ČSAV, nyní Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV začal vydávati novou národopisnou revue Československá etnografie, již starší časopis Národopisné společnosti musel ustoupiti*“ (Veselská 2008: 26). Ta si činila nárok na vědecky koncipovaný časopis s ideologicky správnou platformou. Podle H. Johnové bylo vydávání zastaveno vzhledem k tomu, „*že v celostátní publikační síti, zajišťované především ČSAV, se spolkový Věstník jevil nadbytečný*“ (Johnová 1976: 194). K neradostnému osudu Národopisného věstníku čsl. jistě přispěla také nevyjasněná situace mezi Národopisnou společností čsl. a nově založenou vědeckou výběrovou *Společností československých národopisců při ČSAV*. O složité situaci v časopisu informují V. Pražák (1956) a D. Stránská (1956).

Své programové záměry tak redakce Národopisného věstníku čsl. v čele s D. Stránskou mohla realizovat vlastně jen ve třech ročnících. Kvalitní studie z oblasti tradiční kultury, které v nich byly publikovány, mají trvalou hodnotu a badatelé se k nim stále vracejí. Některé se objevily i v posledním XXXIII. ročníku připraveném D. Stránskou, který spatřil světlo světa až v roce 1956. Věstník byl dedikován další významné osobnosti oboru, akademiku J. Horákovi. Vedle toho redakce připomněla také 75. výročí narození jiného jubilanta, prof. K. Chotka. Svazek naplnil koncepční zásady, které si stanovila redakce, publikováním článků z oblasti cizokrajné etnografie a materiální kultury (kunštátské hrnčířství, východoslovenská socha), ale převažují příspěvky folkloristické (Dagmar Rychnová, Orest Zilynskyj, Ivan Paňkevič). D. Stránská v práci o národopisném atlasu nastínila problematiku etnokartografie v evropském měřítku a koncipovala zásady vypracování domácího atlasu. V materiálech se objevily výsledky terénních výzkumů prováděných Národopisnou společností na východní Moravě a u Slováků v maďarském Tótkomlóši.

Národopisná společnost čsl. a její členové se nesmířili se zrušením svého periodika a snažili se vytvořit další publikační možnosti, byť jen ve skromné formě neperiodických zpravodajů.³ V jejich snahách je podporovala i praxe a potřeba udržovat kontakt

³ Neperiodický tisk, vydávaný od roku 1959 Národopisnou společností nesl název *Věstník Národopisné společnosti čsl.* Redaktorkou byla D. Stránská.

s členskou základnou i s dopisovatelskou sítí budovanou D. Stránskou za účelem shromáždování podkladových materiálů pro plánovaný Etnografický atlas. Stejná potřeba vyvstala u nově budované výběrové Společnosti československých národopisců při ČSAV.⁴ Po sloučení obou profesních organizací do jedné výběrové vědecké společnosti v roce 1962 přijala název *Národopisná společnost československá při ČSAV*. Stejným způsobem byla vyřešena otázka obou neperiodických tiskovin – vznikl *Věstník Národopisné společnosti čsl. při ČSAV a Slovenské národopisné společnosti pri SAV* za redakce D. Stránské a Ladislava Holého. Hodnotné byly bibliografické přílohy vycházející z tradice Zpráv Společnosti čsl. národopisců.

Protože po zrušení *Československé etnografie* oboru chyběla tisková platforma pro rozsáhlejší vědecké studie, došlo v roce 1966 k revitalizaci vydávání Národopisného věstníku čsl. jako ročenky úsilím mladé generace československých etnografů a folkloristů. Symbolickým gestem bylo spojení prvního ročníku obnoveného Národopisného věstníku se 100. výročím narození L. Niederla, „nejvýznamnější osobnosti v dějinách československého národopisu“. Program obnoveného periodika nastínil v úvodním prohlášení hlavní redaktor Václav Frolec z Katedry etnografie a folkloristiky Univerzity J. E. Purkyně v Brně, kam byla přenesena redakce. Časopis se chtěl zaměřit na otázky slovanského národopisu a na spolupráci českých a slovenských etnografů a folkloristů i badatelů z ostatních slovanských zemí: „*Odevzdáváme již podruhé obnovený Národopisný věstník československý etnografické a folkloristické obci i zájemcům o lidovou kulturu s přáním, aby přispěl alespoň ve skrovné míře ke splnění závažných úkolů československého a slovanského národopisu.*“ (Frolec 1966: 6) Uvedené záměry měla realizovat redakční rada ve složení: Dušan Holý, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Jaroslav Kramařík, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Ján Podolák, Oldřich Sirovátka, Josef Tomeš a Josef Vařeka.⁵ Proto vedle studií domácích badatelů českých a slovenských redakce otiskla příspěvek bulharského etnografa Ivana Koeva o kultuře Kapanců a recenze etnografických děl Christa Vakarelského, Marie Velevy, Pawła Neda ad.

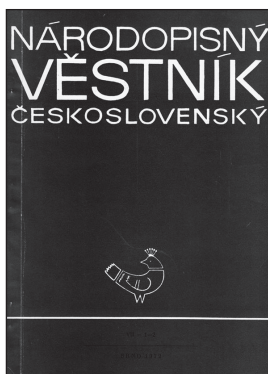
Nedožitému 75. výročí narození A. Václavíka, zakladatele národopisného pracoviště na brněnské univerzitě, redakce dedikovala druhý (35.) ročník Národopisného věstníku čsl. (1967). Z uvedeného důvodu uveřejňuje Václavíkovu personální bibliografii a R. Jeřábek se zabývá teorií lidového umění v díle A. Václavíka. Další studie,

⁴ Její tiskový orgán nesl název *Zprávy Společnosti československých národopisců při ČSAV* a byl vydáván od roku 1959, od roku 1961 ve spolupráci se Slovenskou národopisnou společností pri SAV.

⁵ Od ročníku II (XXXV), 1967 se členem redakční rady NVČ stal Jaromír Jech. Ročník V–VI (XXXVIII–XXXIX), 1970–1971 měl složení reakční rady následující: J. Jančář, R. Jeřábek, H. Johnová, J. Kramařík, Š. Mruškovič, J. Podolák, Adam Pranda, O. Sirovátka, J. Tomeš a J. Vařeka. Vedle toho byl ustaven redakční kruh: Božena Filová, D. Holý, J. Jech, Soňa Kovačevičová, J. Mjartan, Vladimír Scheufler, Svetozár Švehlák a Vítězslav Volavý.

články a recenze reprezentují různá témata materiální kultury (oradla, salašnictví, lidový dům), kultury sociální (svatební obřad) i folkloru (lidová píseň, divadlo).⁶

Redakce umožnila vydání monotematicky koncipovaného ročníku 1969 k problematice záprahu skotu v Evropě od členů Etnologické komise pro dějiny a vývoj evropského zemědělství při SIEF. Redakčně svazek připravili Wolfgang Jacobeit a J. Kramařík, kteří navíc zpracovali do svazku návrh na zavedení jednotné terminologie a typologie záprahu dobytka, což představuje ojedinělý počín v naší odborné literatuře. Kontakt se západoevropskými badateli a publikování jejich statí umožnilo uvolnění politických poměrů na konci 60. let 20. století.

S počátkem normalizace zahraniční kontakty ustaly a opakovala se opět situace z 1. poloviny 50. let. Z politických důvodů bylo vydávání periodika zastaveno, protože „nový *Národopisný věstník československý* se bohužel zrodil do krizových let naší společnosti a nezůstal ušetřen jejich důsledků, jež způsobily především značnou retardaci ve vydávání“ (Johnová 1976: 195). Už předtím došlo ke změně hlavního redaktora, kterým se stal v roce 1973 J. Kramařík a po jeho předčasné smrti Karel Fojtík z brněnského pracoviště Ústavu pro etnografii a folkloristiku, který připravil poslední zdvojený ročník osm a devět za léta 1973 a 1974.⁷ Je paradoxní, že ke zrušení časopisu došlo v době, kdy si připomínal sedmdesáté výročí svého

založení. V jubilejním článku uveřejněném v Českém lidu H. Johnová ještě optimisticky uvádí: „*Věstník by měl být nadále publikován bez mimořádných obtíží jako svépomocný tiskový orgán Národopisné společnosti čsl.*“ (Johnová 1976: 195)

Zatím poslední etapa ve vydávání Národopisného věstníku čsl. je datována rokem 1984, kdy byl obnoven prvním ročníkem nové řady (stará řada 43). Jde o výsledek úsilí hlavního výboru a předsedkyně Národopisné společnosti čsl. H. Johnové, ovšem hlavním redaktorem se stal Antonín Robek, přestavitel pražské normalizační etnografie. Do redakční rady byli jmenováni Bohuslav Beneš, Stanislav Brouček, Václav Hrníčko, H. Johnová, Jan Souček, Jaroslav Tausch, J. Vařeka a Vlastimil Vondruška. Skromná grafická podoba a omezený rozsah ve srovnání se staršími ročníky dávají tušit, že obnovený Národopisný věstník čsl. byl jen trpěný a zároveň ideologicky usměrňovaný. V úvodním slovu H. Johnová a A. Robek nastílní vědecké tradice časopisu a konstatují: „*Národopisný věstník, který obnovujeme, nemůže v dnešních podmínkách vědecké práce samozřejmě plnit všechny ty úkoly, které vydavatelé vytyčili při vzniku NVČ.*“ (Johnová – Robek 1984: 3) Smyslem znovu vydávaného periodika má být styk s dopisovateli a národopisnými pracovníky v terénu. „*Stejně*

⁶ K odbornému profilu časopisu více viz Bahenský–Woitsch 2003.

⁷ V jeho redakční radě zasedli: B. Filová, V. Frolec, H. Johnová, Š. Mruškovič, A. Pranda, A. Robek, J. Tomeš, J. Vařeka a V. Volavý.

tak jej chceme otevřít mladé generaci, která by odkaz tradice sborníků měla nejen uchovat, ale i inovovat a rozvíjet.“ (ibid.: 4) V intencích uvedených slov obnovený časopis pravidelně informoval o činnosti Národopisné společnosti čl., o spolupráci s dopisovateli a o členské základně (jubilejní články, nekrology), ale postupně uveřejňoval i odborné články a recenze literatury. Druhý ročník (44, 1985) přinesl referáty, které byly předneseny na konferenci *Metody etnografické práce* uspořádané v rámci valného shromáždění v Kašperských Horách. Obdobně v pátém a šestém ročníku byl dán prostor příspěvkům z konference *Znamé a neznámé osobnosti české etnografie a folkloristiky*, konané v Rakovníku 1987.

Rok 1989, spojený se změnou politických poměrů v bývalém Československu a s nástupem demokratizace ve všech sférách života společnosti, nalezl svou odezvu také v Národopisné společnosti čl. a v jejím periodiku. Nová redakce časopisu⁸ pod vedením Václava Hubingera uvádí v programovém prohlášení, uveřejněném v sedmém (49.) ročníku 1990: „*Věstník by neměl být informační tiskovinou pro „přátele národopisu“, ale měl by se stát tribunou pro informování národopisné obce o dění v NSČ, měl by přinášet nové poznatky z etnografie a folkloristiky a měl by i napomáhat šíření dobrého jména a prestiže celého oboru ve veřejnosti.*“⁹ Vzhledem k finančním problémům, hektické době a společensky nepřehledné situaci nemohla být okamžitě změněna podoba časopisu, stejně tak nebylo možné reagovat aktuálně na dění v Národopisné společnosti čl., např. informací o mimořádném valném shromáždění v lednu v Praze 1990.¹⁰ Proto byl sedmý (49.) ročník časopisu věnován bližícímu se stému výroční založení Národopisné společnosti čl., jejíž historii zpracovali Jana Roulová a H. Johnová.

Jako jednu z forem vyrovnání se s uplynulou totalitní dobou lze charakterizovat zprávu komise,¹¹ která byla ustavena na mimořádném shromáždění Národopisné společnosti čl. v lednu roku 1990. Hodnotící text, nazvaný *Příspěvek k vývoji české etnografie a folkloristiky a Národopisné společnosti československé při ČSAV po únoru 1948*, byl ústřední náplní Národopisného věstníku čl. 8 (50) v roce 1991. Kriticky posuzoval vývoj oboru a Národopisné společnosti čl. v průběhu poválečného období se zvláštním zřetelem na pounorové a posrpnové období a formuloval hlavní trendy a úkoly v nastávající etapě. Národopisný věstník čl. začal aktuálně publikovat návrhy na počítačové zpracování muzejních sbírek a práce významných zahraničních badatelů (antropologů) českého původu (L. Holý). Jeho rozsah a grafické zpracování se

⁸ V. Hrníčko, D. Holý, H. Johnová, Jan Krist, Andrej Sulitka a Soňa Švecová.

⁹ Redakční poznámka. *NVČ* 7 (49), 1990, s. 4.

¹⁰ Časopis vycházel jednou ročně a byl distribuován až na konci roku nebo počátkem roku následujícího.

¹¹ Komise pracovala ve složení S. Brouček, D. Holý (vzdal se členství po první poradě), Vanda Jiřikovská, Alena Plessingerová, Josef Scheybal, Olga Skalníková, J. Souček, O. Sirovátka, Irena Štěpánová a S. Švecová. Kooptován byl Zdeněk Mišurec, původně pověřený hlavním výborem spoluprací s hodnotící komisí.

však z finančních důvodů neměnily. Hlavním redaktorem byl Josef Kandert, předseda Národopisné společnosti čsl., zvolený na prvním polistopadovém valném shromáždění, které se konalo na podzim 1990 v Boskovicích.

Jako pokračování diskuse o minulém vývoji a budoucnosti oboru byla v devátém (51.) ročníku Národopisného věstníku čsl. otištěna polovina referátu kanadského antropologa českého původu Davida Z. Scheffela, který měl možnost seznámit se během svého půlročního pobytu v Československu se stavem našeho oboru. Kritický příspěvek zaměřený na etické problémy výzkumu v tzv. východní Evropě (Scheffel 1992) vyvolal ostrou odezvu několika českých autorů z řad etnografů a folkloristů. Jejich polemické diskusní příspěvky byly otištěny v následujícím ročníku periodika, které po rozdělení Československa vypustilo ze svého názvu adjektivum československý a dále pokračovalo jen jako Národopisný věstník.¹²

Koncepce časopisu se neměnila. Byl platformou pro publikování příspěvků z konferencí pořádaných u příležitosti valných shromáždění Národopisné společnosti,¹³ objevují se i monotematicky zaměřené ročníky¹⁴ nebo naopak ročníky s různorodou tematikou. Dvanáctý (54.) ročník přinesl v roce 1995 referáty z konference *Lidový textil a muzeum* uspořádané v Národním muzeu v rámci oslav stého výročí Národopisné výstavy československé. České a slovenské odbornice, etnografky a umělecké historičky v nich informují o profilu textilních sbírek, hodnotných artefaktech, sběratelských osobnostech a o možnostech interdisciplinárního výzkumu textilu.

V roce 1996 došlo ke změně grafické podoby obálky časopisu, na níž nalezlo uplatnění nové logo Národopisné společnosti. Hlavní redaktorkou periodika se stala nová předsedkyně Národopisné společnosti Jiřina Veselská.¹⁵ Časopis si připomněl devadesáté výročí svého trvání článkem Víta Smrčky (1996) a otiskl referáty z pražské konference, jejímž tématem byla národopisná publicistika. Konsolidace, která se opětovně projevila ve vydávání časopisu, je patrná na ročníku 1999. Byl věnován 100. výročí narození D. Stránské a přinesl příspěvky z konference *Lidová kultura ve 20. století. Její výzkum, dokumentace a prezentace* uspořádané Národopisnou společností ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm. Jedna část textů přibližuje a hodnotí dílo D. Stránské, přední osobnosti české a československé etnografie 20. století, druhá část se věnuje tématu konference v různých odvětvích oboru. Národopisný věstník

¹² *Národopisný věstník. Bulletin d' ethnographie* 10 (52), 1993. Hlavní redaktor: J. Kandert. Redakční rada: V. Hrníčko, H. Johnová, J. Krist, A. Sulitka a S. Švecová.

¹³ Uvedený název Národopisná společnost přijala po rozpadu Československa v roce 1991.

¹⁴ Bylo jím zvláštní číslo vydané v roce 1998 s názvem *Modely lidové architektury ve sbírkách muzeí ČR*. Připravili Pavel Bureš, Lubomír Procházka a Zdeněk Tempír. Jednalo se o opravený a doplněný soupis vydaný v Národopisném věstníku 11 (53), 1994.

¹⁵ Redakční radu vytvářeli členové hlavního výboru Národopisné společnosti. Speciální redakční rada sestavena nebyla, také vzhledem k tomu, že společnost ztratila během transformačních procesů pracovní zázemí.

přináší také znění zprávy o činnosti Národopisné společnosti za léta 1996–1999, usnesení valného shromáždění a stanovy společnosti.¹⁶

Přelomový rok 2000 oslavila Národopisná společnost vydáním *Jubilejní ročenky*, která byla zároveň šestnáctým ročníkem *Věstníku*.¹⁷ Jeho výjimečnost zdůraznila barevná obálka i obsah, sumarizující situaci oboru na přelomu 20. a 21. století. Zahrnul akademickou i muzejní sféru, profil vydávaných periodik a adresář členů Národopisné společnosti i dalších badatelů pracujících v oboru. Na Valném shromáždění v Sedmihorkách u Turnova 2002 bylo rozhodnuto o novém názvu – *Česká národopisná společnost*.

Snaha dát možnost mladé generaci uplatnit se v oboru vedla redakci Národopisného věstníku ke spolupráci s vysokoškolskými studenty a doktorandy. Jejich práce přináší jubilejní dvacátý ročník obnoveného Národopisného věstníku (2003). Konkrétně jde o zprávy z terénních výzkumů, texty diplomových a dizertačních prací i o nová samostatná díla, která svědčí o tematickém i metodologickém posunu v oboru za poslední léta. Následující svazky časopisu opět otiskují referáty z pořádaných akcí, ročník 21 (63) ze semináře *Domácká a řemeslná výroba – tradice a současnost*, uskutečněného ve spolupráci několika institucí v západočeském Měčíně a Přešticích, ročník 22 (64) za rok 2005 z konference *Přínos regionálních pracovníků a literatury pro národopisné bádání* v Jihlavě při valném shromáždění Společnosti.

Letopočtem 2006 vstupuje Národopisný věstník do roku stého výročí svého založení. Jubileum bylo příležitostí k rekapitulaci jeho historie a ke zhodnocení významu periodika v dějinách české a československé národopisné vědy (Smrčka 2006; Válka 2006). Protože Národopisná společnost si byla vždy vědoma důležitosti publikační platformy, kterou periodikum představuje, snažila se – často s velkým nasazením – Národopisný věstník průběžně vydávat a přispívat tak k formování národopisné vědy. Jubilejní ročník obdržel barevnou obálku a novou grafickou úpravu, ale zásadní změna se odehrála v následujícím ročníku XXIV (66) v souvislosti s novými požadavky kladenými na periodika. Byla ustavena řádná redakční rada,¹⁸ výkonným redaktorem se stal předseda České národopisné společnosti Daniel Drápala. Aby časopis splňoval kritéria recenzovaného časopisu, redakce zpracovala příslušné formuláře a každá studie je zasílána k posouzení dvěma odborníkům, vybraným na zasedání redakční rady.¹⁹ V roce 2008 došlo k další formální změně, požadované směrnicí Rady vlády

¹⁶ Obdobně byl koncipován ročník 19 (61), 2002, který uveřejnil příspěvky z konference věnované dílu Č. Zibrta, kulturního historika a zakladatele základního oborového časopisu *Český lid*.

¹⁷ Redaktorem ročenky byl M. Válka z Ústavu evropské etnologie FF MU Brno.

¹⁸ Předseda redakční rady: M. Válka. Členové redakční rady: Karel Altman, Helena Beránková, Marta Kondrová, Ludmila Kopalová, Helena Mevaldová, Ladislav Mlynka, I. Štěpánová, J. Veselská.

¹⁹ Bohužel z formálních důvodů Národopisný věstník nebyl zařazen do oficiálního seznamu recenzovaných časopisů vycházejících v České republice. Důvodem bylo staré ISSN, které časopis používal i po změně jeho názvu, z něhož bylo vypuštěno po rozdělení Československa adjektivum „československý“.

pro vědu a výzkum – časopis začal vycházet ve dvou číslech ročně. Od roku 2010 byli do redakční rady kooptováni ještě zahraniční členové: Zorica Divac (Etnografický institut, Bělehrad), Anna Drożdż (Slezská univerzita, Katowice – Cieszyn), Hana Hlůšková (Univerzita Komenského, Bratislava) a Marketa Spiritova (Mnichov).

Krédo současného vedení České národopisné společnosti zahrnuje průběžné zkvalitňování časopisu jak po formální, tak obsahové stránce. Koncepční zaměření Národopisného věstníku navazuje na dřívější praxi. Jako orgán České národopisné společnosti pravidelně publikuje příspěvky z konferencí, pořádaných v tříletých intervalech v návaznosti na valná shromáždění (*Na pomezí oborů*, 2009; *Etnografie současnosti*, 2012), část čísel je koncipována monotematicky (*Žena a tradice, Svět mužů*), v některých je dán prostor studentům a nastupujícím etnologům, některá jsou tematicky různorodá a reflektují badatelskou škálu současné české etnologie. Vedle článků se v oddílech *Materiály* a *Příspěvky dopisovatelů* objevují kratší příspěvky pramenné povahy. Obsáhlé jsou pravidelně oddíly *Personalia*, *Knihy* a *Výstavy*.

Jak vyplývá z historie Národopisného věstníku, náležel vedle Českého lidu k základním oborovým periodikům. Ve srovnání se Zibrťovým Českým lidem měl vyšší odborné ambice, usiloval o vědecké renomé uveřejňováním teoretických prací, srovnávacích studií a pravidelnými recenzemi zahraniční literatury. Tuto úspěšnou etapu, spojenou s redaktorstvím J. Polívky a jeho spolupracovníků (V. Tille) a následovníků (J. Horák, K. Chotek), přerušila druhá světová válka a politicko-společenská situace, která nastala po jejím skončení. Po úspěšném rozvoji časopisu díky redaktorské práci D. Stránské došlo k jeho opětovnému zrušení. Tato situace se opakovala znovu na počátku normalizace po redaktorské éře V. Frolce.

Národopisný věstník byl vždy tiskovým orgánem Národopisné společnosti, finanční zdroje k jeho vydávání byly omezené a jeho kvalita se odvíjela od činorodosti a vědecké akribie redaktorů. Tím, že nebyl vázán na komerčního nakladatele nebo státní instituce, byl svým způsobem relativně nezávislý a odpovídal odborné organizaci tvořené zainteresovaným kolektivem odborníků a laických zájemců o jevy tradiční lidové kultury. Na druhé straně také jeho osud v druhé polovině 20. století závisel na aktuální politické situaci. Po společenských změnách spojených s rokem 1989 ustaly sice politické tlaky, ale nový systém financování měl za následek, že trvalo určitou dobu, než proběhla konsolidace jak Národopisné společnosti, tak i jejího periodika.

I když v uplynulém, více jak stoletém období vycházel s určitými hiáty způsobenými nepříznivými společenskými okolnostmi, jako byla válečná léta nebo totalitní doba padesátých let či normalizace, vždy patřil mezi základní česká (československá) oborová periodika a publikované studie a materiály jsou zdrojem cenných poznatků, ke kterým se badatelé stále vrací. Současný Národopisný věstník reprezentuje nejen Českou národopisnou společnost, ale i českou etnologii jak na domácí půdě, tak také v zahraničí.

Prosinec 2012

Literatura:

- Bahenský, František: 2000 – Zpráva o struktuře základních etnografických a folkloristických periodik v rozmezí let 1953–1963. In: *Věda v Československu 1953–1963*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy: 553–564.
- Bahenský, František – Woitsch, Jiří: 2003 – Analýza hlavních národopisných periodik v letech 1970–1975 s přihlédnutím k období 1964–1969. In: *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy: 555–569.
- Brouček, Stanislav: 1979 – *České národopisné hnutí na konci 19. století*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV.
- Brouček, Stanislav: 1984 – Poznámky k dějinám Národopisné společnosti československé. Nad prvním obdobím NSČ 1891–1914. *Národopisný věstník československý* 43: 7–29.
- Frolec, Václav: 1966 – Úvodem. *Národopisný věstník československý* 1 (34): 5–6.
- Horák, Jiří: 1958 – Jiří Polívka (1858 – 1958). *Československá etnografie* 6: 315–317.
- Chotek, Karel: 1915 – Program soupisu národopisného. *Národopisný věstník československý* 9: 25–41.
- Johnová, Helena: 1976 – Sedmdesát let Národopisného věstníku československého. *Český lid* 63: 193–196.
- Johnová, Helena – Robek, Antonín: 1984 – Úvodem. *Národopisný věstník československý* 1 (43): 3–5.
- Kovář, Emanuel: 1897a – Národopis a úkoly Národopisné Společnosti Československé. *Národopisný sborník československý* 1: 1–13.
- Kovář, Emanuel: 1897b – Přehled dějin folkloristiky (do r. 1894). *Národopisný sborník československý* 1: 71–72.
- Kunz, Ludvík: 1960 – *Soupis prací Zibrtova Českého lidu. Ročník I–XXXII, 1892–1932*. Praha: Společnost čsl. národopisců při ČSAV.
- Lozoviuk, Petr: 2005 – *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Malacka, Emil: 2009 – *Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století*. Brno: Masarykova univerzita.
- Novotný, Jiří a kol.: 2008 – *Český lid. Etnologický časopis 1946–2000. Bibliografie*. Praha: Etnologický ústav AV ČR.
- Pražák, Vilém: 1956 – Návrh na přičlenění NSČ k Československé akademii věd. *Národopisný věstník československý* 33: 378–379.
- Rousová, Jiřina: 1966 – Soupis národopisných příspěvků v časopise Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci. Brno: Univerzita UJEP.
- Secká, Milena – Woitsch, Jiří: 2008 – Nástin dějin časopisu. In: *Český lid. Etnologický časopis 1946–2000. Bibliografie*. Praha: Etnologický ústav AV ČR: 9–15.
- Scheffel, David Z.: 1992 – Antropologie a etika ve východní Evropě. *Národopisný věstník československý* 9 (51): 3–10.
- Smrčka, Vít: 1996 – Národopisný věstník československý v letech 1918–1938. *Národopisný věstník* 13 (55): 17–23.
- Smrčka, Vít: 2006 – Vznik a vývoj Národopisného věstníku československého do roku 1945. *Národopisný věstník* 23 (65): 5–13.
- Smrčka, Vít: 2007a – Národopisné časopisy. In: *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 2. svazek. Praha: Mladá fronta: 610.
- Smrčka, Vít: 2007b – Národopisný věstník československý. In: *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 2. svazek. Praha: Mladá fronta: 615.
- Stránská, Drahomíra: 1956 – Založení vědecké výběrové Společnosti československých národopisců při Československé akademii věd. *Národopisný věstník československý* 33: 379–380.
- Redakce: 1949/1950 – Úvodem. *Národopisný věstník československý* 31: 1.

- Tille, Václav: 1906 – Úvodem. *Národopisný věstník československý* 1: 1–3.
Válka, Miroslav: 2006 – *Národopisný věstník československý a jeho vývojové peripetie po roce 1945. Národopisný věstník* 23 (65): 14–21.
Veselská, Jiřina: 2008 – *Bibliografie Národopisného věstníku a dalších periodik Národopisné společnosti*. Praha: Česká národopisná společnost.
Zprávy o našich a cizích museích a společnostech národopisných. Ze Společnosti Národopisného Musea Československého v Praze: 1906 – *Národopisný věstník československý* 1: 30–31.
-

Contact: PhDr. Miroslav Válka, Ph.D., Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, A. Nováka 1, 602 00 Brno, e-mail: valka@phil.muni.cz.

Příloha

Přehled redaktorů a názvů Národopisného věstníku

Národopisný věstník československý

Jiří Polívka (I–XIII, 1906–1918, XIV–XXIV, 1921–1931)

Jiří Horák a Karel Chotek (XXV–XXIX, 1932–1939, XXX, 1940/1947)

Jiří Horák a Karel Chotek s redakční radou (XXXI, 1949–1950)

Drahomíra Stránská (XXXII–XXXIII, 1951 a 1956)

Národopisný věstník československý

Václav Frolec (I /34/ – VII [40], 1966–1972)

Jaroslav Kramář, Karel Fojtík (VIII–IX /41–42/, 1974)

Antonín Robek (I–VI /43–48/, 1984–1989)

Václav Hubinger (VII /49/, 1990)

Josef Kandert (VIII–IX /50–51/, 1991–1992)

Národopisný věstník

Josef Kandert (X–XII /52–54/, 1993–1995)

Jiřina Veselská (XIII–XVI /55–58/, 1996–1999)

Miroslav Válka (XVII /59/, 2000)

Jiřina Veselská a Miroslav Válka (XVIII–XIX /60–61/, 2001–2002)

Miroslav Válka (XX /62/, 2003)

Daniel Drápala (XXI–dosud, 2004–dosud)